

TAJNI PROCEP

Tajna ruskog čoveka je u tome što on ima procep. Ili – rupu. Ili otvor, ukoliko pribegnemo morskoj terminologiji. U svakom slučaju, jasno je da u njemu apsolutno nema hermetičnosti. Nema razumevanja sebe kao celine, kao potpune, dovršene forme. Gde je procep tamo je i razdvojenost, slomljenost, opustošenost. Zvuk je, ukoliko kvrcnemo, tup, čudan, prigušen, tajanstven. Celovita stvar ne izaziva toliko nedoumica. Ona postoji. Loša ili dobra, ona postoji, i to je to. A ovde: ko je razbio? Kada? Sa kojim ciljem? Ili je oduvek tako, prirodno – sa procepom? Umoriš se odgovarajući. Još gore, izmučiš se spasavajući. Ako je sa procepom, ako je sa otvorom, onda sigurno toneš. Rus je večiti davljenik. Međutim nije utopljenik. U suštini, on je davljenik koji se neće utopiti. U izvesnom smislu on je vodeni duh koji još nije naučio da pliva. Bacaju mu pojas sa spasavanje, panika, hvataju ga za kosu, sa mukom ga izvlače na obalu. Položiše ga, sada mu daju veštačko disanje. Rus je stidljiv. Neprijatno mu je što se bakću oko njega. Sramota ga je što je nag, loše obrijan i nije nimalo estetski prizor. Njemu se ne dopada kada se on ne dopada. Usteže se, postajući nepoverljiv, agresivan. Nećeš iz njega izvući reči zahvalnosti. On ima napetu, kiselo-gorku auru.

Nakon kraćeg ležanja na pesku, pridiže se, mutnim pogledom prelazi preko spasilaca i sporo, mrzovoljno, nepokolebljivo ulazi u vodu. Kako bi se ponovo davio i mučio. Prikrada se neočekivana pretpostavka: pa on je, đubre jedno, pijan! Nije nemoguće. Mada, možda je i trezan. Ne radi se o tome. Suština je da on ima procep – ozbiljan alibi ludaka.

Sa procepom je nemoguće živeti normalno. Sa procepom je nemoguće prilježno raditi, misliti na svakodnevicu, zasnivati porodicu, kupovati svilene kravate. Sa procepom nećeš izgraditi ravan put, nećeš postati apotekar. Procep se može sakriti, poput životinjskog repa, stavivši ga među noge. Procep, u najgorem slučaju, može da se zalepi. Ali će zvuk ipak biti drugačiji: prigušen i tajanstven. Možeš se samo pretvarati da je sve u redu. Biti lukav i pretvarati se. Svejedno, pretvarao se ti ili ne, ko zna odakle takva neodoljiva želja da kidaš i prljaš tapete!

Procep je velika prednost ruskog čoveka. U to da je on najbolje od onoga što je stvorio Bog, Rus, čak i najskromniji i najmekši, uključujući Čehova, nikada nije sumnjao. U to da je govno, takođe, ni najmanje nije sumnjao. Čitava ruska filozofija obamirala je pred takvom neočekivano-nepredvidivom polarnošču. Čitava ruska književnost oduševljavala se širinom svog junaka. Stranci su se takođe čudili u blaženom neznanju. A kako oni i da shvate kada je kod njih sve hermetički zatvoreno, kad nemaju ni procepčiča?

Pogledaš Rusa oštrim pogledom. Pogleda on tebe oštrim pogledom. I sve je jasno, i nikakve reči nisu potrebne. Eto šta je sa strancem nemoguće. Tako je razumno smatrao Vasilije Rozanov početkom XX veka. Kroz procep se ruska duša vidi golim okom. Možeš je

dodirnuti prstom ili čak zagoliticati. Kada se ruska duša smeje od golicanja, smeh odjekuje čitavom Ivanovskom ulicom. Ruska radost je prodorna, grčevita i često prelazi ili u ridanje, ili u tuču. Zaneli se u golicanju. Ruske pesme su takođe grčevite. Teške i žalosne. A ruske bajke su ili sladunjave, ili izuzetno cinične. U njima se preziru um i rad. Tamo trijumfuju podvala i čudo. Tamo vlada knez – Ivanuška-budala. On ne trpi svoju braću, marljivu folklornu inteligenciju.

Teologe sa razlogom privlači ruski čovek: on je metafizičan, iz njega viri mistična supstanca duše, poput maramice iz džepa. Uz svu svoju obrednu pompeznost rusko pravoslavlje je takođe sa procepom. Uz sve svoje, zahvaljujući bojama, zadivljujuće upečatljive srednjovekovne ikone, ono je crno-belo, ne zna za nijanse. Ono je nalik na spuštenu točak. Dobro leži, loše tera. Sedeći na tom točku divno je posmatrati zvezdano nebo i razmišljati o ruskom gostoprimstvu. Verovatno je votka jedina sveta voda koja, koliko god se borio sa njom, nije iščezla u drevnoj Rusiji. Divno je ne ići nikuda.

Kroz procep ruska duša neposredno posmatra svet, ne pribegavajući pomoći banalnog ljudskog oka, i direktno razgovara sa Bogom. To je jedinstveno iskustvo. Ne sa tačke gledišta večnosti, već procepa. To iskustvo je dobro ruske kulture. Sreća i ponos. Prošle i buduće. Ona nikada neće ostati bez posla. Za razliku od neumesne rusko-sovjetske civilizacije.

Civilizacijski Rusi su uvredljivi imitatori, obuzeti paradoksalnom mišlju o tome da su oni izumeli sve, pre i bolje od drugih, ali su ih na tržištu ideja pokrali Jevreji i stranci. Rani Čehov ima humorističku pripovetku u kojoj se ruski um poredi sa francuskim.

„Ruski um je pronalazački um!“, razmišlja njegov junak. „Samo, naravno, ne daju mu prostora, a i on ne ume da se hvali... Izume nešto i polomi ili pak dâ dečici da se igraju, a vaš Francuz izume nekakvu glupost i dere se da ga čitav svet čuje. Onomad je kočijaš Jona od drveta napravio čovečuljka: povučesh li tog čovečuljka za končić, on načini nekakvu nepristojnost. Međutim, Jona se ne hvali.“ A evo, ako se uzme moj porodični primer, ispada da moj daleki tajanstveni rođak Petrov nije izumeo nekakvu nepristojnost, već radio, i to pre Markonija. Za to u Rusiji zna svaki školarac. I ja sam takođe, naravno, ubeđen u to.

Francuski putnik, Markiz de Kistin, koji je napisao knjigu *Rusija 1839. godine*, uočio je da nevolja Rusa nije u tome što imitiraju Evropu, već u tome što je imitiraju loše. Sto pedeset godina nakon Kistinove knjige ruska duša, kao i pre, nikako da se opredeli: ko je ona – Evropljanka, Azijatkinja ili nešto sasvim posebno? Najbolji ruski umovi lome glave nad tim pitanjem. Zapravo, ruska duša je arhaična. Ona se plaši svega „tuđeg“. Čini joj se da će sve to „tuđe“, izmišljotina stranih čarobnjaka, njoj oduzeti nevinost. Nikakve političke novosti je neće pokolebati: ona se pokorava sili i prezire slabost. Ona je monarhistkinja, a ne pluralistkinja. Ona je slobodna u svom prvobitnom ropstvu.

Procep je osnovni uzrok iskonskog ruskog nezadovoljstva, neutoljivosti, neprobirljivosti, zahtevnosti i lenjosti. Najbolji mitski lik ruske duše je spahija Oblomov. On je lepo i ispravno prespavao čitav život. Pokušao je da se zaljubi, nije mu pošlo za rukom. Ljubavna energija je otišla kroz procep. Kroz procep odlazi sva životna energija. U procepu se saku-

plja sve đubre sveta. Da bi se energija sačuvala, treba dugo spavati. Ruskoj duši je neopodan mir. Ruska duša nikada ne pronalazi mir.

Zemljoradnički narod, što je maltene pre hiljadu godina napustio nežno sunce Kijeva razorenog posle stepskih najezda i otišao u bezdan severoistočne tajge, nije ni slutio da će se tamo, u močvari, roditi nova zajednica izuzetno izolovanih ljudi – sa ranjivim dušama – što pate od svojeglavosti klimatskih uslova, poganog tla i mučne prinudne zimske dokolice. Ispostavilo se da je istoričar Ključevski, koji nije dočekao boljševičku revoluciju, bio precizniji od Dostojevskog, ne obrativši pažnju na sabornost i kolektivizam ruske duše, već na njenu duboku usamljenost: „...pravi Rus bolje radi sam, kada ga niko ne gleda, i s mukom se navikava na složnu akciju zajedničkih snaga. On je zapravo zatvoren i oprezan, čak bojažljiv, većito lukav, nedruželjubiv, bolji kad je sam nego sa ljudima, bolji na početku posla, kada još nije siguran ni u sebe ni u uspeh, i gori na kraju, kada već postigne neki uspeh i privuče pažnju: nesigurnost u sebe pobuđuje njegovu snagu, a uspeh je srozava.“

Nestrpljivi nedoučenjak i suptilni političar Lenjin, ne shvativši Ključevskog, pretvorio je rusku revoluciju u dugoročnu patnju ruske duše. Ali ko će zaista početi da se raspravlja oko toga kako je komunistički ideal bio u velikoj meri sazvučan „raspolućenoj“ ruskoj svesti? Kako je Marks samo povod, a ne i prauzrok te strasti prema uravnilovci i zavidnoj zlobi prema imućnijem sabratu koja cedi srednjearitmetički ruski karakter svojom „poroznom“ entropijom?

Nečuvene promene danas razmekšavaju ruske umove. Posle Petra Prvog i Aleksandra Drugog po treći put u ruskoj istoriji ukazuje se prilika da se iskoči iz močvare. Treći pokušaj u toku tri veka. Poslednji. Skačite, đavoli!

Zar će procep poput rane da se stegne?

Jednog hladnog martovskog jutra pričljivi čiča, taksista u godinama, vozio me je na međunarodni aerodrom Šeremetjevo. Saznavši da letim za Pariz, pitao me je sa velikim interesovanjem:

„A je l' tačno da u Parizu svi nose bele pantalone?“

Učinilo mi se da obojica gubimo razum. Već po ko zna koji put muka me hvata od sličnih gluposti i plaše me novi planovi Evrope, ruska inteligencija koja posmatra igre parlamenta, moskovska i lenjingradska omladina koja sada raste bez ikakvog partijskog nazora, plaše me Kavkasci, Litvanci i svi mi sa njima zajedno. Kroz procep je iščilela čitava hrpa vremena.

Sat ponovo pokazuje rusku večnost. Poverljiva, lukava, zapuštena duša, sanjajući o dolarima i Staljinu, veselo me posmatra kroz procep. Nema razloga ni za kakvo očajavanje.

*(Sa ruskog prevela **Melina Panaotović**)*